

Respons

Marokko: Vold mot kvinner

- Omfang av vold mot kvinner
- Lovverk og offentlig ordskifte
- Oppfølging av saker med vold mot kvinner i politi og rettsvesen
- Tilbud for voldsutsatte kvinner
- Æresrelatert vold og æresdrap
- Kan en kvinne søke skilsmisse på grunn av vold?

Omfang av vold mot kvinner¹

I 2009-2010 undersøkte marokkanske myndigheter omfanget av vold mot kvinner i en stor, nasjonal undersøkelse (HCP 2011). Undersøkelsen viste at 62,8 % av kvinner i aldersgruppen 18-64 år hadde blitt utsatt for én eller flere av følgende typer vold siste år:

Type vold	Voldens karakter	Omfang
Psykisk vold	Handlinger som bidrar til å dominere, krenke og nedverdige kvinner	48 %
Kontroll av personlig frihet	Isolasjon, begrensinger på bevegelsesfrihet eller annen kontrollerende adferd	31 %
Overtredelser av rettigheter gitt i medhold av familieloven	Unnlatelse av betaling av barnebidrag, brudd på samværsavtaler med barn, osv.	17,3 %
Fysisk vold	Handlinger som medfører fysisk skade og som krenker kvinnens	15, 2 % (hvorav svært alvorlig vold

¹ Det finnes ingen eksakt definisjon av begrepet vold. Hva som legges i begrepet vil variere fra kultur til kultur, og fra person til person, over tid. Siden det ikke finnes noen normativ definisjon av begrepet, utover det som eventuelt er nedfelt i straffeloven, kan ulike undersøkelser bygge på ulike voldsdefinisjoner og dermed ikke være direkte sammenlignbare (Justis- og beredskapsdepartementet 2013). Denne responsen handler hovedsakelig om fysisk vold.

	fysiske integritet (slag, spark, lugging, dytting osv.)	utgjør 1,9 %)
Seksualisert vold	Seksuell trakassering, tvungne seksuelle handlinger	8,7 % (hvorav voldtekt 0,4 %)
Økonomisk vold	Kontroll eller tilbakeholdelse av penger eller andre økonomiske ressurser	8,2 %

I undersøkelsen fremgikk det at 55 % av volden skjedde i hjemmet, 32,9 % på offentlig sted og 40,2 % på skole eller arbeidsplass.

Vold rammer kvinner alle steder og i alle sosiale sjikt. Likevel viser undersøkelsen at vold er mer utbredt i urbane områder enn i rurale, og at volden øker med befolkningstetthet. Svak sosioøkonomisk status synes også å øke risikoen for å bli utsatt for vold. På disse punktene synes funn i den marokkanske rapporten å sammenfalle med resultater fra norsk forskning, slik den fremstilles i Justis- og beredskapsdepartementet (2013).

I deler av den marokkanske befolkningen er bruk av fysisk makt anerkjent som et middel for å disiplinere og korrigere uønsket adferd. Selv om bruk av fysisk makt først og fremst rammer barn og kvinner, er ikke aksept for fysisk makt kun utbredt blant menn. En undersøkelse (som sitert i UN Women 2012) viser at over 30 % av kvinner i Marokko mener at det i visse tilfeller kan rettferdiggjøres at en mann bruker vold mot sin ektefelle. Vold mot kvinner må ses i sammenheng med den dominerende patriarkalske kjønnsmodellen, hvor kvinner anses som underordnet mannen og hvor bruk av fysisk makt av noen anses som et legitimt middel for å korrigere uønsket adferd og å oppnå underkastelse, som igjen anses som et tegn på respekt.

Vold mot kvinner må også ses i sammenheng med andre typer angrep på kvinner i det marokkanske samfunnet, slik som diskriminering på arbeidsmarkedet, seksuell trakassering på skole, arbeid og i det offentlige rom, samt regelmessige kjønnsstereotype uttalelser, også fra høytstående folkevalgte og politikere.²

Lovverk og offentlig ordskifte

Det finnes ikke noe eget lovverk, verken i form av særlov eller egne bestemmelser i straffeloven, som omhandler vold mot kvinner i den marokkanske strafferettspleien. I saker som gjelder vold mot kvinner, brukes derfor alminnelige regler for legemsbeskadigelse i straffeloven.

I marokkansk straffelov er det *resultatet* av voldshandlingen som bestemmer straffenivået. Dersom en person som følge av voldsbruk blir arbeidsufør i inntil 20 dager, er strafferammen fengsel fra én måned til et år, og/eller bøter fra 200-500 DH (150-375 NOK). Dersom den voldsutsatte får skader som innebærer arbeidsuførhet i mer enn 20 dager, er strafferammen

² Det skapte for eksempel storm i det sekulære feministmiljøet, men også i andre deler av befolkningen i Marokko, da statsminister Benkirane uttalte følgende i forbindelse med debatten rundt kvinners arbeidsdeltagelse: «Da kvinnene dro ut for å arbeide, ble det mørkt i husene. Kvinnene er lysekronene som lyser opp hjemmene våre» (Jeune Afrique 2014). Slike kjønnsstereotype uttalelser er vanlig i en marokkansk sammenheng, og er sterkt kritisert av marokkanske feminister.

fengsel i ett til tre år, og/eller bøter fra 200-1000 DH. Det skal være skjerpende for straffeutmålingen at gjerningspersonen er i slekt med den fornærmede (Code pénal 1962, artikkel 400-404). Den som anmelder legemsbeskadigelse må dokumentere skadeomfanget med legeerklæring.

De sekulært orienterte kvinneorganisasjonene i Marokko anser den gjeldende lovgivningen for voldsforbrytelser som utdatert og uhensiktsmessig, og har lenge krevd en ny lovgivning mot familievold. Høsten 2013 la kvinne- og familieminister Bassima Hakkaoui fra islamistpartiet PJD frem et lovforslag som ble sterkt kritisert av det sekulære kvinnesaksmiljøet, blant annet fordi kvinnen ikke i tilstrekkelig grad defineres som eget rettssubjekt i loven, kun som ektefelle og/eller mor. Lovforslaget ble trukket, og det ble nedsatt en komite som skulle arbeide videre med loven. Ifølge ADFM (møte i Rabat, juni 2014) har ikke myndighetene gjort rede for fremgangen i lovarbeidet, og man vet derfor ikke hvorvidt myndighetene faktisk arbeider videre med lovforslaget eller om det er lagt på is. Debatten og mobiliseringen rundt lovforslaget viser med all tydelighet at kjønn er et problematisk felt i den marokkanske samfunnsdebatten, og at kjønnsrelaterte problemstillinger har stor symbolsk kraft i den pågående verdikampen mellom progressive, sekulært orienterte miljøer og verdikonservative, islamistisk orienterte miljøer.

Til tross for utdatert lovgivning og mangelfull oppfølging av kvinner som utsettes for vold, har Marokko gjort fremskritt med hensyn til å sette vold mot kvinner på dagsordenen det siste tiåret. Den nasjonale undersøkelsen (HCP 2011) viser vilje til å kartlegge omfanget av vold mot kvinner, og problemstillingen diskuteres i offentligheten. Myndighetene har også etablert egne mottaksenheter for voldutsatte kvinner i domstoler, politistasjoner og sykehus (se punktet under). Likevel gjenstår mye arbeid for å begrense vold mot kvinner, og gi bedre oppfølging av kvinner som har vært utsatt for vold.

Oppfølging av voldssaker hos politi og i domstolene

Oppfølging hos politi og gendarmeri

Det er ingen automatikk i at en anmodning om assistanse fra en kvinne som utsettes for vold vil bli fulgt opp av marokkansk politi eller gendarmeri. Ifølge marokkanske kvinneorganisasjoner (ADFM, møte i Rabat juni 2014; Global Rights & The Advocates for Human Rights 2011; Global Rights, møte i Rabat november 2011) vil politiet normalt kun rykke ut dersom volden er alvorlig, og det er fare for at kvinnen blir alvorlig skadet eller at liv vil gå tapt. Når det er snakk om vold i nære relasjoner, vil politiet sjelden rykke ut til familiens hjem, og kvinnen vil i de fleste tilfeller selv måtte møte opp på politistasjonen for å få assistanse.³

Ifølge ADFM (møte i Rabat, november 2011) finnes det politistasjoner som har fokus på vold mot kvinner, og som jobber aktivt med holdningsarbeid rundt dette, gjerne i samarbeid med frivillige organisasjoner. Ved slike politistasjoner vil en voldsutsatt kvinne få bedre hjelp, både i en akuttsituasjon og ved en eventuell anmeldelse av forholdet.

³ Mangelen på uttrykning er ikke utelukkende et uttrykk for manglende vilje fra politiets side, men er også et utslag av at marokkansk lovgivning gir politiet begrenset adgang til inntrengning i private hjem.

I hvilken grad kvinnen anmelder vold varierer med hva slags type vold hun har vært utsatt for. Ifølge den nasjonale undersøkelsen (HCP 2011) ble vold på offentlig sted anmeldt til politi eller gendarmeri i 17,4 % av tilfellene. Kun 3 % av familievold ble anmeldt.

Det at kvinner velger ikke å anmelde vold, kan ha mange årsaker. Ifølge Global Rights anses vold som et privat anliggende som eventuelt skal løses innenfor familien, og det å anmelde egen familie anses som sosialt uakseptabelt. Dette synet reflekteres ofte i politiets nedlatende holdninger i oppfølging av kvinner som anmelder vold:

When women attempt to seek protection from the police, NGOs report that frequently women must wait for a long time and, when they are finally interviewed about the incidents of domestic violence, the police ask questions with “a great deal of sarcasm” and make comments that imply that the woman provoked the violence directly or through misbehavior. The result is that a woman who attempts to seek protection from domestic violence is made to feel that ... “she’s accused somehow by the police officers”. [...] Sometimes women are even asked to pay a bribe to have cases considered, encouraged to return home and make amends or to withdraw their complaints, or even chased from the police station (Global Rights & The Advocates for Human Rights 2011, s. 7).

En voldsutsatt kvinne vil få bedre oppfølging av politiet dersom hun følges av en representant fra en kvinneorganisasjon enn dersom hun kommer alene når hun skal anmelde vold. Dette gjelder særlig ressurssvake kvinner, som ofte møtes med nedlatende holdninger av offentlige myndigheter, ikke bare i forbindelse med anmeldelse av vold, men i alle typer møter med myndighetene. De fleste organisasjoner som arbeider mot vold mot kvinner tilbyr derfor ledsagelse til politi ved anmeldelse av vold (ADFM, møte i Rabat november 2011; Solidarité féminine, møte i Casablanca juni 2014).

Det finnes egne mottaksenheter for voldsutsatte kvinner på sykehus, politistasjoner og i domstolene. Når en kvinne har vært utsatt for vold, har ansvarlig lege lovpålagt plikt til å melde forholdet videre til politiet. Mangel på evaluering av ordningen gjør imidlertid at man ikke har oversikt over i hvilken grad den lovpålagte oppfølgingsplikten faktisk overholdes. Representanten for Association Relais (møte i Casablanca, juni 2014), som kjenner feltet godt, hadde inntrykk av at oppfølgingsplikten sjelden overholdes i praksis.

Oppfølging i domstolen

Undersøkelsen viser at i de sakene som faktisk blir anmeldt, stanses prosessen i de fleste tilfeller før saken kommer opp i rettssystemet. Kun 1,8 % av anmeldelsene av vold fører til tiltale. Når saken kommer opp i domstolen, møtes kvinner gjerne med det samme holdningssettet som hos politiet:

Most [NGOs] [...] reported that the reactions of prosecutors and judges “remain quite similar to those of the police officers, as the same questions are always formulated and asked in the same manner in order to accuse the victim of being the direct provoking cause of the violence she was subjected to”. In general, the attitude among women served by Moroccan NGOs is that judges do not listen to them and are unfairly biased in favor of the perpetrators. In particular, judges avoid arresting the perpetrator because “they dislike breaking up a family”. Further, victims of domestic violence and NGOs report that “the public prosecutors and judges of privileging [sic]

reconciliation attempts over criminal cases” (Global Rights & The Advocates for Human Rights 2011, s. 7).

Som tidligere nevnt, må kvinnen dokumentere skadeomfanget med legeattest. Vold som fører til arbeidsuførhet i under 20 dager rettsforfølges sjelden (Global Rights 2011; U.S. Department of State 2014).

Uklarheten i lovverket vil, som på mange andre rettsfelt i Marokko, føre til at behandlingen av en voldsutsatt kvinne vil variere etter holdningene til den enkelte påtaleansvarlig og dommer. Dersom påtalemyndighet og dommer anser vold mot kvinner som en lovovertrедelse som bør straffes, vil kvinnen ha større mulighet til å vinne frem i domstolen enn dersom hun står overfor påtalenansvarlig og dommer som anser vold som et privat anliggende som bør løses innad i familien (Global Rights 2011). Mange dommere ønsker ikke å bidra til å splitte familier, og pålegger partene megling. Kvinneorganisasjonene er svært skeptiske til megling i saker som gjelder vold, fordi det kan legge direkte eller indirekte press på kvinnen til å gå tilbake til en voldelig ektefelle (ADFM, møte i Rabat juni 2014; Association Amal, møte i El Hajeb november 2011).

Det at like saker behandles ulikt i domstolen er et viktig argument for ny lovgivning med klarere føringer.

Bistand til voldsutsatte kvinner

Det finnes ingen statlige krisesentre (bosentre) utelukkende for voldsutsatte kvinner i Marokko. Kvinner som utsettes for vold er, som andre sårbare grupper, henvist til sosialsentre (*Etablissements de protection sociale*), som gjerne drives av frivillige organisasjoner under tilsyn fra det statlige organet Entraide nationale, som ligger under Sosialdepartementet. Per 2013 fantes det 1347 sosialsentre i Marokko, med 160 000 brukere. Selv om forholdene på sentrene varierer, er det en allmenn oppfatning, både fra myndighetene og det sivile samfunns side, at forholdene på sentrene ikke er optimale. Blant annet kritiseres sentrene for å blande sammen ulike utsatte grupper med ulike behov, slik som barn uten omsorgspersoner, eldre uten familie, funksjonshemmede, voldsutsatte kvinner, psykisk syke og lignende, under samme tak. Den materielle standarden på slike sentre er også kjent for å være gjennomgående lav (Benezha 2014).

Det finnes et titalls bosentre for voldsutsatte kvinner, drevet av kvinneorganisasjoner, hovedsakelig i de store byene. Ifølge ADFM (møte i Rabat, juni 2014) er dette ikke tilstrekkelig for å dekke behovet. ADFM er likevel av den oppfatning at man vil klare å finne en plass til en kvinne på et slikt bosenter i de mest alvorlige tilfellene hvor en voldsutsatt kvinne har brutt med familien og ikke har familie eller annet nettverk som kan hjelpe henne. Landinfo har ikke besøkt bosentre for voldsutsatte kvinner, og kan derfor ikke uttale seg om kvaliteten på tilbudet til sentrene.⁴

Det finnes dagsentre for voldsutsatte kvinner i alle regioner i Marokko (Association Relais, møte i Casablanca juni 2014). På dagsentrene får kvinner juridisk rådgivning, som for

⁴ I henhold til marokkansk straffelov artikkel 494-496 er det ulovlig å skjule, huse eller bortføre en gift kvinne. Enhver person eller organisasjon som hjelper en voldsutsatt kvinne med å skjule seg fra eller forlate en voldelig ektefelle, kan derfor i prinsippet rettsforfølges etter denne lovbestemmelsen, og krisesentre er således indirekte ulovlige i Marokko fordi de nettopp skjuler og huser gifte kvinner. Selv om lovbestemmelsen sjelden eller aldri håndheves, vanskeliggjør den arbeidet til kvinneorganisasjoner som arbeider for voldsutsatte kvinner.

eksempel assistanse til å anmelde vold til politiet og annen type fri rettshjelp. I tillegg tilbyr sentrene ofte ulike typer kurs og selvhjelpsgrupper. Landinfo besøkte tre rådgivingsentre under informasjonsinnhentingsreise til Marokko i november 2011 (et senter drevet av ADFM i bydelen Les Orangers i Rabat, et senter i Témera utenfor Rabat, drevet av organisasjonen Union de l'Action Féminine, og et senter i byen El Hajeb ved Meknès, drevet av Association Amal).

Det finnes egne alarmtelefoner (grønt nummer) for kvinner som utsettes for vold (U.S. Department of State 2014).

Æresrelatert vold og æresdrap

Det finnes ingen kultur for æresdrap i Marokko, i betydningen av at omgivelsene forventer, forstår og aksepterer at man dreper en kvinne for å gjenopprette familiens ære, slik det for eksempel finnes kultur for visse steder i Midtøsten (ADFM, møte i Rabat juni 2014; Global Rights, møte i Rabat november 2011; Solidarité féminine, møte i Casablanca juni 2014). Dersom en person dreper et kvinnelig familiemedlem, vil saken vekke allmenn forferdelse og vedkommende vil bli rettsforfulgt.

Fravær av æresdrap betyr ikke at ikke kvinner kan bli utsatt for reaksjoner når de overtrer regler for passende oppførsel. Slike reaksjoner kan innebære begrensninger på bevegelsesfrihet, ulike former for sosial kontroll, nedverdiggende språkbruk og i verste fall, fysisk vold av ulik art og omfang, og/eller brudd med familien.

Kan en kvinne søke skilsmisse på grunn av vold?

Marokkansk skilsmissegelverv gir kvinner rett til skilsmisse dersom hun utsettes for vold av ektemannen. Det er lovpålagt krav om mekling mellom ektefeller før skilsmisse innvilges, og dette kritiseres av kvinneorganisasjonene i saker der vold er skilsmissegrunn, fordi kvinner kan føle seg presset, direkte eller indirekte, til å gå tilbake til en voldelig ektefelle (ADFM, møte i Rabat juni 2014).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

En respons er et svar på konkrete spørsmål som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema, og kildegrunnlaget er ikke alltid like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor korte frister og inneholder gjerne lite bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

Referanser

Skriftlige kilder

- Benezha, H. (2014, 22. januar). Centre de protection sociale: Un rapport accablant. *L'Economiste*. Tilgjengelig fra <http://www.leconomiste.com/article/915668-centres-de-protection-sociale-un-rapport-accablant> [lastet ned 10. juli 2014]
- [Code pénal] (1962). *Dahir N° 1-59-413 du 28 jourmada II 1382 (26 novembre 1962) portant approbation du texte du code pénal*. Tilgjengelig fra <http://adala.justice.gov.ma/production/legislation/fr/penal/Code%20Penal.htm> [lastet ned 18. juli 2014]
- Global Rights & The Advocates for Human Rights (2011). *Morocco: Challenges with addressing domestic violence in compliance with the Convention Against Torture, 47th Session of the Committee Against Torture (31 October – 25 November 2011)*. Rabat/Minneapolis: Global Rights & The Advocates for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.globalrights.org/sites/default/files/docs/2011-10-14_Final_Shadow_Report_to_CAT.pdf [lastet ned 11. juli 2014]
- HCP, dvs. Haut Commissariat au Plan (2011, 10. januar). *Enquête nationale sur la prévalence de la violence à l'égard des femmes*. Rabat: HCP. Tilgjengelig fra <http://www.hcp.ma/downloads/> [lastet ned 24. juni 2014]
- Jeune Afrique (2014, 25. mai). «Benkirane dégage»: les propos sexistes du Premier ministre suscitent l'indignation au Maroc. *Jeune Afrique*. Tilgjengelig fra <http://www.jeuneafrique.com/Article/ARTJAWEB20140625090118/> [lastet ned 14. juli 2014]
- Justis- og beredskapsdepartementet (2013, 15. mars). *Regjeringens handlingsplan: Vold mot kvinner*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet. Tilgjengelig fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/kriminalitetsbekjempelse/vold-i-nare-relasjoner/handlingsplan-vold-mot-kvinner.html?id=217193> [lastet ned 24. juni 2014]
- UN Women, dvs. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (2012). *2011-2012 Progress on the World's Women. Factsheet: Middle East and North Africa*. New York: UN Women. Tilgjengelig fra <http://progress.unwomen.org/wp-content/uploads/2011/06/EN-Factsheet-MENA-Progress-of-the-Worlds-Women.pdf> [lastet ned 10. juli 2014]
- U.S. Department of State (2014, 27. februar). *Country Reports on Human Rights Practices – Morocco*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/country,,,MAR,,53284a9d3,0.html> [lastet ned 10. juli 2014]

Muntlige kilder

- Association Amal. Møte i El Hajeb 21. november 2011.
- ADFM, dvs. Association Démocratique des Femmes du Maroc. Møter i Rabat 16. november 2011 og 6. juni 2014.
- Association Relais. Møte i Casablanca 2. juni 2014.
- Global Rights. Møte i Rabat 14. november 2011.
- Solidarité féminine. Møte i Casablanca 2. juni 2014.
- Union de l'Action Féminine. Møte i Rabat 17. november 2011.

© Landinfo 2014

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.